

Яковів Андрій Тарасович

магістр,

*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу*

Король Світлана Василівна

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-481-1-35>

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ПОДОЛАННІ НЕРІВНОСТІ ДОСТУПУ ДО ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Фінансова грамотність є фундаментальним елементом економічного добробуту громадян та важливим чинником сталого розвитку суспільства. В умовах сучасного світу, де фінансові продукти та послуги стають дедалі складнішими та різноманітнішими, здатність розуміти фінансові концепції, ефективно управляти особистими фінансами та приймати обґрунтовані фінансові рішення набуває критичної важливості. Особливо актуальною ця проблема постає для України, де спостерігається значна нерівність доступу до фінансових послуг серед різних верств населення.

Фінансова грамотність охоплює широкий спектр знань та навичок, включаючи розуміння основних фінансових продуктів (деPOSITIV, кредитів, страхових полісів, інвестиційних інструментів), уміння планувати особистий та сімейний бюджет, оцінювати фінансові ризики, приймати зважені інвестиційні рішення та захищати свої права як споживача фінансових послуг. Вона безпосередньо впливає на економічну поведінку людей та їхню

фінансову стійкість, особливо в періоди економічних криз та нестабільності.

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), високий рівень фінансової грамотності сприяє підвищенню добробуту домогосподарств, збільшенню рівня заощаджень, зниженню боргового навантаження та зростанню інвестиційної активності [1]. Крім того, Світовий банк наголошує на важливості комплексного підходу до розширення фінансової інклюзії, що поєднує технологічні інновації, реформи державної політики, розвиток фінансової грамотності та захист прав споживачів фінансових послуг [2]. Попри це, низький рівень фінансової освіченості може призводити до неефективних фінансових рішень, надмірної заборгованості, фінансових шахрайств та соціальної вразливості.

В Україні проблема фінансової грамотності набуває особливої гостроти через ряд історичних, економічних та соціальних факторів. Десятиліття економічної нестабільності, гіперінфляції, банківських криз та девальвації національної валюти сформували у багатьох громадян негативний досвід взаємодії з фінансовою системою та низький рівень довіри до фінансових установ. За даними дослідження Національного банку України, лише 40% українців мають базові фінансові знання, а більше половини населення не користується фінансовими послугами окрім базових банківських рахунків та платіжних карток [3].

Нерівність доступу до фінансових послуг в Україні проявляється у різних аспектах. Значні розбіжності спостерігаються між міським та сільським населенням, різними віковими групами, людьми з різним рівнем освіти та доходу. Така фінансова нерівність поглиблює соціальну стратифікацію, обмежує економічні можливості для вразливих верств населення та перешкоджає інклюзивному економічному зростанню. За даними Світового банку, в Україні лише 63% дорослого населення мають рахунки у фінансових установах, що значно нижче середнього показника у країнах Європейського Союзу (95%) [4].

У цьому контексті підвищення фінансової грамотності населення стає не лише освітнім завданням, але й важливим соціально-економічним пріоритетом державної політики. Фінансова освіта є ключовим інструментом подолання бар'єрів доступу до фінансових послуг, забезпечення рівних можливостей для різних верств населення та стимулювання економічного розвитку. Особливої актуальності питання фінансової грамотності набуває в умовах цифрової трансформації фінансового сектору. Стрімкий розвиток фінансових технологій (фінтех) відкриває нові можливості для розширення доступу до фінансових послуг, але водночас вимагає від користувачів додаткових знань та навичок. Цифрові фінансові послуги, такі як мобільний банкінг, електронні платежі, онлайн-кредитування та цифрові інвестиційні платформи, можуть значно підвищити фінансову інклюзію, але лише за умови, що населення має необхідні цифрові навички та розуміння принципів роботи цих сервісів.

Крім того, пандемія COVID-19 та повномасштабна війна, розпочата росією проти України, створили додаткові виклики для фінансової системи та населення. З одного боку, ці кризи прискорили цифровізацію фінансових послуг та змінили патерни фінансової поведінки. Але з іншого боку, вони загострили проблеми фінансової нерівності та підкреслили важливість фінансової стійкості домогосподарств в умовах невизначеності.

Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року, розроблена НБУ, визначає пріоритетні напрями підвищення фінансової освіченості населення, включаючи інтеграцію фінансової освіти в шкільні програми, розвиток цифрових освітніх платформ, підтримку вразливих груп населення та координацію зусиль різних стейкхолдерів [3]. Однак реалізація цієї стратегії потребує системного підходу, достатнього фінансування та ефективного партнерства між державними органами, фінансовими установами, освітніми закладами та громадськими організаціями.

У світовій практиці існує чимало успішних прикладів підвищення фінансової грамотності населення. Зокрема, у країнах з

високим рівнем фінансової інклюзії, таких як Швеція, Данія, Фінляндія, Велика Британія, фінансова освіта є невід'ємною частиною освітньої системи, починаючи з початкової школи. Крім того, ці країни впроваджують спеціалізовані програми для вразливих груп населення, активно використовують цифрові технології для поширення фінансових знань та залучають приватний сектор до фінансування освітніх ініціатив.

Відтак для ефективного підвищення фінансової грамотності та подолання нерівності доступу до фінансових послуг в Україні необхідно застосовувати диференційований підхід до різних цільових груп з урахуванням їхніх специфічних потреб та можливостей. Перш за все, мова йде про програми для шкільної молоді, що мають на меті: інтерактивні освітні ігри та симуляції для розвитку базових фінансових навичок; проектно-орієнтоване навчання з елементами підприємництва; екскурсії до фінансових установ та зустрічі з фінансовими експертами; шкільні фінансові клуби та змагання з фінансової грамотності; тощо. Також можна впроваджувати програми для студентської молоді, зокрема курси з управління особистими фінансами та інвестування, семінари з планування кар'єри та фінансового майбутнього, стажування у фінансових установах, університетські фінансові консультаційні центри, тощо.

Крім того, доцільними можуть бути програми для сільського населення, наприклад, мобільні освітні центри «Фінансова грамотність на колесах», навчання через довірених осіб (соціальні працівники, вчителі, активісти громад), адаптовані освітні матеріали з акцентом на сільськогосподарські фінанси, інтеграція фінансової освіти в програми розвитку сільських громад, і т.д.

В окрему категорію можна виділити програми для осіб старшого віку, для котрих можна запропонувати курси з цифрової фінансової грамотності з урахуванням особливостей сприйняття, навчання захисту від фінансових шахрайств, консультації з планування пенсійних заощаджень та управління наявними активами, програми «рівний-рівному» за участю активних пенсіонерів, тощо. У площині російсько-української війни можемо запропонувати програми для

внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Вони можуть включати інтеграцію фінансової освіти в програми адаптації та підтримки ВПО, консультації з відновлення фінансової документації та доступу до фінансових послуг, тренінги з антикризового фінансового управління, менторські програми для розвитку підприємницьких ініціатив і т.д.

Також важливими програмами є програми для малозабезпечених верств населення, для яких пізнавальними можуть бути курси з ефективного управління обмеженими фінансовими ресурсами, інформування про доступні соціальні програми і пільги, навчання відповідальному використанню кредитних продуктів, програми фінансового стимулювання заощаджень. Насамкінець, можемо запропонувати програми для малого бізнесу через реалізацію курсів з фінансового планування та управління бізнесом, консультацій з доступу до фінансування та інвестицій, тренінгів з оптимізації податкового навантаження, платформ для обміну досвідом між підприємцями, і т.д.

Отже, фінансова грамотність є ключовим фактором для подолання нерівності доступу до фінансових послуг в Україні. Вона сприяє підвищенню економічного добробуту громадян, зниженню фінансових ризиків та забезпеченню сталого економічного розвитку країни в цілому. Проведений аналіз свідчить, що підвищення фінансової освіченості є особливо важливим для вразливих груп населення, таких як жителі сільської місцевості, особи старшого віку, внутрішньо переміщені особи та малозабезпечені верстви населення.

Відтак у контексті післявоєнного відновлення України фінансова грамотність набуває особливого значення як інструмент забезпечення економічної стійкості домогосподарств, сприяння інклюзивному зростанню та побудови більш справедливої фінансової системи. Тому інвестиції у підвищення фінансової грамотності населення є не лише соціальною відповідальністю, але й економічно вигідною стратегією, що забезпечує значні довгострокові переваги для всіх учасників фінансової екосистеми та суспільства в цілому.

Література:

1. OECD. Financial Education and Inclusion in the Context of Financial Stability. 2023. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/financial-education.html>
2. World Bank. Financial Inclusion: Universal Access to Financial Services. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview>
3. Національний банк України. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy>
4. World Bank. Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex>